

**A Debate Programme “Máte slovo” as an Environment
for a Clash of the Communicants’ Roles**

The media environment hosts many topics belonging to the cultural, social and political discourses. The recent media communication concerning the political discourse is characterized by widening the range of participants invited to take part in the debate on current political issues. Besides professional politicians there are so-called present-day politicians (i.e. the representatives of non- governmental, human rights or ecologic organisations) the economists, financial experts or experts in any key topics in question, and finally, there are representatives of the public.

The author pursues how the medium may influence the presentation of an issue through the choice of the debate participants and their respective roles within the programme, thus influencing, persuading and at the worst manipulate the prospective recipient.

Keywords: media communication, political/media discourse,
debate participants, persuasion and manipulation

Mgr. Jindřiška Svobodová, Ph.D.
Katedra bohemistiky
Filozofická fakulta
Univerzita Palackého
Křížkovského 10
771 47 Olomouc
jindriska.svobodova@upol.cz

Zpracování a vydání publikace bylo umožněno díky finanční podpoře
Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci v letech 2016–2019
z Fondu pro podporu vědecké činnosti.

DISKUSNÍ RELACE MÁTE SLOVO JAKO MÍSTO UTKÁVÁNÍ KOMUNIKAČNÍCH ROLÍ

JINDŘIŠKA SVOBODOVÁ

Východiska: Mediální sdělení nefungují sama o sobě a vždy vznikají a působí jako výsledek širších intertextových a interdiskurzivních vztahů, jejich významy jsou komplexní a na jejich konstituování se podílí celé soubory tematicky propojených a souvisejících výpovědí, komunikáty je proto třeba hodnotit v kontextu podmínek jejich produkce i recepce a také ve vztahu k celému diskurzu. Při práci s mediálními komunikáty je důležité postihnout také význam sociálních a komunikačních rolí zúčastněných aktérů, a to zejména těch, již jako nositelé mocenského potenciálu zastávají v komunikační události specifické postavení, a mají tudíž prostředky a možnosti její průběh ovlivňovat, ovládat a měnit. Právě v případě mediální komunikace s širokým polem působnosti a společenského vlivu je tedy potřeba odhalit, jakou roli zde jednotliví aktéři hrají, jaké strategie při medializaci obsahu používají a za jakým účelem tak činí.

V následujícím příspěvku se zaměříme na jedno vydání pravidelného diskusního pořadu *Máte slovo*;¹ k analýze jsme si vybrali díl věnovaný problematice migrační krize. Výběr byl motivován nejenom aktuálností tématu, ale také skutečností, že jde o problém s významným celospolečenským dopadem, u jehož zpracování lze předpokládat silný persvazivní (v krajním případě až manipulativní) potenciál. Při práci s vybraným materiálem upřednostníme kvalitativní metodu a budeme s ním pracovat jako s produktem aktuální komunikační události. Vyhnete se snaze o zevšeobecnování a generalizaci získaných výsledků.

1 VÝBĚR MATERIÁLU A JEHO ZPRACOVÁNÍ

Pravidelný diskusní pořad *Máte slovo* je svou povahou konfrontační (k užité terminologii blíže viz Hirschová – Svobodová 2014: 56) a je založený na konfliktních komunikačních strategiích. Primárně jsou zde řešena témata, o kterých ve společnosti neexistuje shoda, a očekává se tudíž vyjadřování protichůdných názorů. Pořad stojí na pomezí politického interview a konfrontačně vedené talk show a jednoznačné žánrové zařazení je problematické. Vystoupení mluvčích je omezeno institucionálními praktikami (blíže Čmejrková 2011: 256n.); otázky klade pouze moderátorka, která rovněž ovliv-

/1/ Věnovat se budeme vydání z 28. 4. 2016 dostupnému na adrese (<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10175540660-mate-slovo-s-m-jilkovou/216411030520016/>). V práci používáme přepis uveřejněný v databázi Anopress, ilustrativní ukázky použité v textu pocházejí z celého vydání.

ňuje makropropoziční výstavbu dialogů, délku replik jednotlivých mluvčích apod.; v prostředí veřejnoprávního média je na ni kladen požadavek, aby nevyjadřovala vlastní názor a zachovávala nezaujatost. Podobně i pozvaný host je v rámci přijaté role primárně nucen k tomu, aby odpovídal na moderátorčiny otázky, i když do pořadu přichází především prezentovat své postoje a názory a má také představu o tom, co by mělo v jeho replikách zaznít. „Vzniká tak konflikt cílů, neboť záměrem moderátora bývá přimět politika k jednoznačné odpovědi na zadanou otázku, zatímco politik, kdyby záleželo na něm, by rád využil příležitost interview k tomu, aby pronesl pokud možno monolog na téma, jež se mu jeví politicky výhodné“ (Čmejrková 2011b: 257).

Ve vysílacím schématu veřejnoprávního média je tento pořad specifický např. také přímou účastí laiků a jejich možností aktivně vstupovat do diskuse; komunikace, která zde probíhá, ale není symetrická v tom smyslu, že by byl zastáncům opozitních stanovisek věnován stejný prostor (problematicke střídání mluvčích v tomto typu diskuse se věnuje např. i Martin Havlík /2013/).

Jak jsme uvedli výše, jsou zde řešena témata, která mají silný potenciál probouzet v rámci většinové společnosti nesoulad a kontroverze (umělé oplodnění, ochrana přírody na Šumavě, adopce dětí homosexuálními páry, prezidentské kompetence), případně na ně ve společnosti existuje „většinový“ názor, jenž je ale v příkrém rozporu s názory oficiální politické reprezentace (např. otázky restitucí církevního majetku, ceny energií či vody, spoluúčast na platbách ve zdravotnictví, mzdy v Česku, elektronická evidence tržeb nebo právě potřeba chránit státní hranice). Moderátorka se ve formátu tohoto pořadu často staví na stranu laiků (a tento postoj je patrný také při výběru diváckých dotazů či komentářů, které do studia přicházejí ještě před zahájením vlastní debaty a jako *SMS fórum* jsou promítány během celé relace), chce být „hlasem zdravého rozumu“ a jakousi protiváhou proti oficiální linii vládní politiky. Do mediálního prostoru se tak nezdědky dostávají sice nepropracované a odborně ani argumentačně nepodložené, ale o to radikálnější názory a postoje zaslané anonymně televizními diváky:

- a) *Současná hrozba terorismu pramení z islámu, proto je nutné v České republice islám jakožto nenávistné náboženství zakázat a postavit mimo zákon.*
- b) *V našem státě mají zelenou feťáci, zloději a vrazi, slušný občan se spravedlnosti nedovolá.*
- c) *Když se zrušili péesáci a železná opona, sluníčkáři, Hutka a Vetchý sypali bláboly. Ať teď střeží hranici s kytarou a líčidly sami.*
- d) *Je třeba nenechat uprchlíky válet se za naše peníze v Evropě, sešikovat je a poslat bojovat za jejich vlast!*
- e) *Uprchlíci nepřicházejí prosit o pomoc. Oni vyžadují od nás servis. A mně uniká, za co naši otcové a dědové bojovali proti různým vetřelcům.*
- f) *Nejsme chránění vůbec ničím. Kdokoli může přijet a odjet bez kontroly. Je jen otázkou kdy a kdo!!!*

Recipientovi celé komunikační události je tak nabízen „hlas lidu“ proklamativně sdílený většinou společností a moderátorka mu (zřejmě v rámci požadované vyváženosti veřejnoprávního média) dopřává prostor. V našem konkrétním případě se objevuje vedle obvyklého odmítání islámu jakožto radikálního a nebezpečného náboženství (a) také obraz prototypického uprchlíka (d, e), který přichází zneužívat náš štědrý sociální systém; na straně diváků se aktivují negativní a odmítavé postoje ve vztahu k disponením politické moci (b, c), apeluje se na jejich emoce připomínkou hrdinství našich předků (e) a v krajním případě se u nich výběrem komentářů médium pokouší probudit strach (f).

1.1

Pro veřejnou politickou komunikaci poslední doby je příznačné rozšiřování komunikačního rámce, které s sebou přináší změnu participantských rolí (a to jak ve smyslu počtu účastníků komunikačního aktu, tak ve smyslu jejich přínosu k celkovému výsledku komunikačních událostí). Norman Fairclough (2005: 146) upozorňuje, že politika se ocitá v přechodové fázi a v dnešním smyslu slova už o ní uvažujeme spíš jako o sociálním uspořádání společnosti; následně vyvstává související otázka, jaký je tedy vztah „civilní“ společnosti ke světu „profesionální“ politiky, a následně je možné diferencovat mezi politickým diskurzem, jenž je produktem komunikace politických profesionálů mezi sebou, a politickým diskurzem orientovaným vně tento uzavřený svět. Vyhrocená manipulativní komunikace může být vedena mezi oběma těmito světy, jak mezi politiky navzájem, tak mezi politiky a např. médii, ekologickými aktivisty, ochránci lidských práv apod.

Při tomto rozšíření oblastí mediální komunikace, jež je ale stále vztažována k tématům veřejného zájmu (a tedy k tématům politickým), je potřeba si definovat zúčastněné participanty, či přesněji agenty, politického mediálního diskurzu. Vedle profesionálů – politiků a novinářů náležejících buď ke konkrétní politické straně či konkrétní mediální organizaci – do komunikace vstupují experti na probírané téma (přizvaní mediální organizací proto, aby mohli „nestranně“ laikům vysvětlit podstatu problému), tzv. novodobí politici (tedy lidé reprezentující nejrozličnější společenská uskupení, dobrovolnické organizace apod.), představitelé ekonomické sféry (zástupci bank, finančních korporací apod.) a stále významnější prostor zaujímají i „obyčejní“ lidé (a to zejména v diskusních pořadech, kde mají prezentovat „hlas lidu“). Ti všichni jsou potenciálními protihráči v politickém boji a jejich přístup do jednotlivých médií i typů pořadů je součástí komunikačních strategií; žánrové rozlišení politických debat je stále obtížnější a jejich nejvýraznější konstantou zůstává útočný charakter přibližující je svou intencí ke gladiátorským zápasům. Konfrontační vyznění má v našem případě např. i způsob, jakým moderátorka představuje téma relace v jejím úvodu:

- (1) MJ, moderátorka: *Hezký večer, milí diváci. Minulý týden Turecko varovalo Evropu, že pokud v červnu nebude osvobozeno od vízové povinnosti, tak nikdo nemůže chtít, aby Turecko své závazky dodržovalo. Tento týden Rakousko, náš soused, přijalo velmi tvrdý azylový zákon. Zahájilo kontroly na části hranic s Maďarskem a staví na italsko-rakouském přechodu bariéru. Znamená to, že může propuknout nová uprchlická krize? Dotkla by se České republiky? A byly by na ni naše bezpečnostní složky přichystány?*

Záměrně jsou zde propojeny dvě události (vízová povinnost Turecka a její možné konsekvence a azylový zákon přijatý v Rakousku), mezi nimiž sice není ve vstupu prokázána kauzální souvislost, přesto jejich uvedení do souvislosti vyvolává dojem, že problém migrace je zásadní jak v globálním, tak lokálním měřítku, neboť se týká nejenom geograficky relativně vzdáleného Turecka, ale také velmi blízkého Rakouska (*Rakousko, náš soused, přijalo velmi tvrdý azylový zákon*). Působivé je rovněž uvedení časových údajů (*minulý týden – tento týden*) posilující intenzivnější pocit hrozby a nevyhnutelnosti dějů, které za sebou bezprostředně následují, funkční je i anonymizace konatele děje užitím synekdochy (*Turecko varovalo, resp. Rakousko přijalo*), persazivní potenciál pak mají řečnické otázky užití v závěru vstupu.

1.2

Způsob vedení argumentace i míra asertivity se v komunikaci jednotlivých mluvčích liší zejména s ohledem na to, jakou identitu v pořadu prezentují, případně jaká jim byla médiem přidělena. Mluví se v průběhu sociální (v užším smyslu slova komunikační) události snaží nárokovat si určitou sociální hodnotu a tato veřejná projekce určitého aspektu jeho osobnostní struktury se promítá také do způsobu, jakým produkuje či interpretuje jednotlivé výpovědi (Čmejrková 2011a: 116). Tato tzv. tvář, již si mluvčí vyjednat, není apriorně daná, ale vzniká až ve vzájemné interakci, během které jsou v závislosti na kontextu akcentovány určité osobnostní rysy (detailně se této problematice věnuje např. H. Spencer-Oatýová /2007/).

Do sledovaného pořadu hosté nepřicházejí jako individuální mluvčí, ale jako reprezentanti určité pozice a v tomto smyslu jsou také představeni publiku, moderátorka zpravidla zdůrazňuje jednu ze složek jejich osobnostní struktury, a to tak, aby bylo evidentní, jaký názor na daný problém přišli obhajovat:

- (2) MJ, moderátorka: *Prvořadým úkolem je posílit ochranu vnější hranice Evropské unie. Zdůrazňuje první náměstek ministra vnitra [...] Evropská unie nás neochrání. Musíme se ochránit sami. Oponuje představa strany Úsvit – Národní koalice [...] Obávám se, že každý uprchlík může být potencionálním (sic!) teroristou nebo kriminálním. Namítá učitelka zpěvu, která žila v Německu.*

Mluvčí komunikují v intencích rolí, které zde zastupují, případně které jim byly přiděleny, a z těchto pozic obhajují svá stanoviska a své zájmy. V ukázkách promluv pozvaných hostů se zaměříme na to, jak se přijatí této role projeví ve verbálním projevu a v idiolektu jednotlivých mluvčích.

2 VYJEDNANÁ TVÁŘ VE VZTAHU K SOCIÁLNÍ ROLI JEDNOTLIVÝCH MLUVČÍCH

Představitel oficiální linie vládní politiky pronáší souvislé koherentní projevy, je zřejmé, že jde o předem připravená a dobře promyšlená sdělení s charakteristickými rysy prakticky odborného stylu; na všech jazykových rovinách pracuje se spisovnými výrazovými prostředky vykazujícími až rysy knižnosti (*já se domnívám, že jsou liché; Česká republika je velmi dobře připravená i na eskalaci tohoto nebezpečí; je to provedeno typovým plánem, který byl prověřen cvičením*). Slova se ujmá důsledně až v okamžiku, kdy je moderátorkou osloven (*pane náměstkú, prosím pana náměstkú; paní H., ale vážně, klid, ano. Pan náměstek teď nám chce vysvětlit...*), a pokud je přerušen, plynule navazuje na svůj projev (*Jestli dovolíte, pokračoval bych. Ten třetí...*). Po celou dobu je ve svém vystupování klidný, nezesiluje hlas a mimikou i gesty vyjadřuje pozitivní ochotu všem vysvětlit podstatu problému (*My nepotřebujeme domobranu [...] a pokud vláda rozhodne, tak my ty hranice uzavřeme. Je to synonymum pro znovuzavedení kontrol na státní hranici. My jsme připraveni a provedeme to.*), neustále hájí oficiální vládní pozice, nabízí věcná řešení a pro podporu svých tvrzení užívá legitimní argumenty ad rem. V rámci celého pořadu má specifické místo, neboť moderátorka ho nechává (např. na rozdíl od přizvaných odborníků) reagovat na většinu opozitních názorů. Daří se mu tedy naplňovat požadavky sociální role, kterou zde reprezentuje, a z hlediska propagace oficiálních politických názorů dokáže plnit očekávaná zadání.

Výrazně emotivnější je vystupování opozičního politika, který ve své argumentaci používá citově zabarvený jazyk a záměrně zveličuje hrozící nebezpečí (*je naší národní povinností, abychom se o hranice postarali sami; v Libyi se kumulují statisíce nelegálních imigrantů, kteří čekají na převoz do Evropy*). Populisticky zneužívá skutečnost, že vládní politik přišel obhajovat nepopulární názor a svými vyjádřeními se snaží dokázat, že on voličům rozumí a je na jejich straně, používá emotivní a působivá obrazná vyjádření, ale ve svém projevu si vlastně protiřečí (*Migrační vlna, která přišla loňský rok, se bude v letošním roce nepochybně opakovat. To, že do současné doby nejsou zatím žádné velké náznaky toho, že by mohlo dojít, neznamená, že k tomu nedojde.*).

Nápadně pak působí projev laika, aktivistky, jež validitu svých názorů podpírá v podstatě pouze tím, že delší dobu pobývala v zahraničí. Přítomná žena, která byla v mediálním prostoru aktivní i při jiných příležitostech, nečeká na výzvu moderátorky a poměrně neukázněně vstupuje do řeči svým

komunikačním partnerům. Ve svém projevu nadužívá paraverbální výrazové prostředky, a aby si získala pozornost, zesiluje hlas, výpovědi formuluje jako zvolání nebo emotivně působivé otázky a své repliky opakuje tak dlouho, dokud se nedočká reakce. Její příspěvky do diskuse jsou radikální a vyhrocené (*ne, lžete; to si myslíte vy, no*), je ale evidentní, že pouze zneužívá kontextu aktuální komunikační situace, předkládá zvláštizovanou a zjednodušenou interpretaci celého problému a věcné argumentace schopná není; nenabízí reálná řešení a ve výsledku působí velmi amatérsky a neseriózně (*zaprvé vládu sesadit; potom okamžitě zavřít hranice a exportovat ty, co se k nám dostali, a samozřejmě kontrolovat každého, kdo přichází*). Předkládá zde obavy z nekontrolovaného přílivu migrantů, chce se stát veřejnou obhájkyní „zdravého rozumu“, ale v podstatě není schopná být v diskusi profesionálním politikům a odborníkům rovnocenným partnerem:

- (3) TL, bývalý velvyslanec v Turecku: *Já bych se jenom zeptal, jaké máte, jakou máte alternativu řešení?*
JYH, aktivistka: *Zavřít a nedávat a prostě všechno vyhnat. [...] Čemu se smějete? Úplně jednoduše. Co je na tom? Vždyť Austrálie tam nikoho nepouští. Austrálie tam nikoho nepouští.*

Při nevěcné argumentaci sice užívá číselné údaje (*minimálně takových 80 až 60 %, něco mezi 60 až 80 % lidí; v Německu je každý den 200 případů. Od znásilnění, přepadení, zavraždění a tak dále. Denně 200 případů.*), původ těchto údajů ale nedokáže doložit, a tak jimi adresáty nemůže účinně přesvědčit; při přímé konfrontaci si protiřečí (*My máme málo vlastních odborníků? v jedné replice proti tvrzení Protože naši doktoři odcházejí bohužel po studiu, které jim zaplatí republika, odcházejí do Německa v replice bezprostředně následující*). V prostoru veřejnoprávního média tak v podstatě vystupuje jako „vhodný“ představitel opozitního názoru, neboť není schopná věcně reagovat a vyvrátit názory představitelů politického establishmentu. Celá její argumentace je založena pouze na hledání paralel v sousedním Německu nebo v ostatních zemích západní Evropy, kde je ale situace v tomto ohledu naprosto odlišná, a v ujišťování, že „díky“ své zahraniční zkušenosti ví víc než ostatní účastníci komunikační události. Pokud není schopná odpovědět na přímý dotaz z publika, odkud pochází její informace, neváhá zaútočit na tvář komunikačního partnera a pokusit se znevážit ho odkazem na jeho mládí a nezralost (*Podívejte se na něho, mladej. Odkudpak přišel? Odkudpak si myslíte, že já to vím? Ze zdrojů! Normálních zdrojů, které když budete mít známé v Německu, pakliže budete mít známé v Německu, tak se to dozvíte.*). Dehonestace a diskreditace komunikačního partnera probíhá v tomto případě s využitím výrazových prostředků všech jazykových rovin. Nápadné jsou suprasegmentální prostředky, když mluvčí napodobuje zvukové kvality řeči užívané příznakově

při komunikaci s malými dětmi; nezdvořilé je užití třetí osoby ve spojení *odkudpak přišel* či řečnická otázka, na kterou si sama odpovídá s evidentním poukazem na tazatelovu nedostatečnost a méněcennost. V emotivním vystoupení v podstatě pouze neguje vyjádření komunikačních partnerů, obviňuje je ze lži a s notnou dávkou asertivity opakuje populistická prohlášení o cizincích, kteří bez dokladů totožnosti přicházejí zneužívat bohatý evropský sociální systém a páchat kriminální činy.

Na makropropoziční úrovni debatu obohacují dva pozvaní specialisté. Bezpečnostní analytik a bývalý kariérní diplomat a turkolog zavádějí do diskuse další témata; tvrzení vždy dokládají příklady ze své profesní praxe, odkazy na historické paralely i věcnými informacemi z aktuální politické situace v Turecku a na Blízkém východě. Ani jejich pohled ale není nestranný a ze svých pozic situaci především hodnotí:

- (4) JS, bezpečnostní analytik: [...] *Já tady řeknu takovou provokativní věc, já jsem pro kvóty, ale vynásobené určitým koeficientem, který by zohledňoval to, kdo za to může. My jsme ty státy neroztřískali ani ty zdrojové země, my tam nezvyšujeme napětí, ani ty přechodové země. Toto musí být bráno v ohled a všechna tato opatření, jak strategická, tak i lokálně vzdálená i ta místní musí být prováděna dohromady.*
- (5) JS, bezpečnostní analytik: [...] *Tu kvótu vynásobíte koeficientem, kdo za to může. Česká republika se sice nechovala moc statečně, byla, byla příliš ticho. Možná se Schwarzenberg vyjádřil proti té Libyi, což je nutno přičíst k dobru. Ale co se týče Sýrie, tam jsme, díky teda paní velvyslankyni Filipi tam hrajeme excelentní roli, ale jinak v Iráku, tam jsme se podíleli na rozbombardování Iráku pod naprosto falešnými záminkami. Čili máme trošku prsty na tom, nicméně jsou země, které jsou na tom mnohem hůř a které by si tuto tíhu měly nést spíš než my.*

Postavení odborníků v diskusi je specifické; nepřicházejí ani získávat voličskou přízeň v permanentním boji o hlasy voličů, nemají ani osobní potřebu vyjadřovat na veřejnosti vlastní názory jako laičtí mluvčí z lidu. Jejich podíl na debatě je tedy ve srovnání s reprezentanty ostatních sociálních rolí nejmenší; mluví zásadně pouze tehdy, pokud je moderátorka osloví, partnerům nevstupují do řeči, svůj názor ale formulují jasně bez ohledu na oficiální stanoviska nebo obecný sdílený názor. Jejich projev je ve srovnání s profesionálními politiky bezprostřednější, neuzívají důsledně spisovný kód a jejich registr má blízko k profesní mluvě, užitá lexikem je často příznakové, objevují se i obrazná vyjádření (*my jsme ty státy neroztřískali*; máme prsty na tom), zvyšuje se podíl užitých deiktických prostředků. Větné struktury dokládají, že projev nebyl předem připraven a odborník pouze reaguje na aktuálně položené otázky. Diskusi obohacují zejména po věcné stránce a na tematické rovině doplňují další aspekty problému a nový pohled na věc.

Názory odborníka, jenž se danému tématu dlouhodobě věnuje, by měly být dramaturgii pořadu dobře známé a výběr pozvaných hostů tak hypoteticky může korespondovat s celkovým záměrem autorů relace; právě zde se pro médium otevírá poměrně široký prostor pro uvádění kontroverzních témat. Jestliže na jedné straně máme oficiální² „bruselskou“ linii podporující humanitární pomoc běžencům a mírnící obavy z přicházejících migrantů, jež je ale ve zřejmém rozporu s většinovým názorem společnosti, která má tradičně s příslušníky jiných etnik minimální zkušenosti a pudově se obává všeho neznámého, může si médium získat sledovanost a ohlas diváků právě tím, že pozve hosta, jenž bude na bázi odborných vyjádření prosazovat jejich vlastní názor:

- (6) JS, bezpečnostní analytik: *To, co bylo řečeno, je dobře dát do souvislosti. Před několika lety vyšla ve Spojených státech studie Migrace jako zbraň. V té knize je popisováno asi 50 případů, kdy státy proti sobě používaly tuto, prostě masu lidí jako zbraň. Toto myslím je další případ do této knihy naprosto klasický. A bohužel dostáváme se do situace, kdy toto je Turecku trpěno v podstatě jenom za tu jeho roli, že provokuje Rusko, dělá nepořádek v Sýrii a vyvází tu destabilizaci. Přitom (nesrozumitelné vyjádření) by si vlastně podle prvního článku washingtonské smlouvy je Turecko vázáno, to je jediný článek, který k něčemu zavazuje. A zavazuje řešit všechny záležitosti mírovou cestou dokonce bez pohrůžky násilím. Toto Turecko porušuje. Čili jako členský stát NATO by s ním mělo být zatočeno.*

Odborník svůj projev sice podporuje odkazem na starší studii, neuvádí ale jejího autora a není ani zřejmé, jaká je její kvalita či odborná hodnota. Do problematiky vnáší další perspektivu a otázky artikuluje z východisek, která nekorespondují s oficiální vládní politikou, svým záměrům podřizuje i výběr výrazových prostředků (*Turecko [...] provokuje Rusko, dělá nepořádek v Sýrii; jako členský stát NATO by s ním mělo být zatočeno*).

Podobně jako s názory pozvaných hostů může médium pracovat i s názory laických mluvčích z lidu, jejichž účast na vysílání je motivována snahou sdělit ve veřejném prostoru vlastní názor či zkušenost. I v tomto případě je zřejmé, že proběhl předběžný výběr mluvčích, neboť prostor dostal jak evangelický farář hájící proimigrantskou politiku německé kancléřky (*Vzbudilo to velkou míru opravdu sympatií. Merkelová se stala opravdu u mnoha jako mých známých podstatně jakoby, víc sympatií měla než dřív. A je tam strašný množství dobrovolníků a hledaj cestu, jak to řešit, jak je integrovat a taky že samozřejmě,*

/2/ V kontextu naší politické situace tento problém komplikuje i snaha některých politiků využít téma migrace v předvolebním boji a před voliči se prezentovat jako rozhodný ochránce jejich bezpečí.

jak to využít. Maj tam stejně jako my nedostatek zaměstnanců ...), tak host poukazující na militantnost islámu a na hrozbu, kterou muslimové představují pro západní svět (Nikdo nezpochybňuje, že na světě je 1,2 miliardy nebo dokonce někdo uvádí i více silně věřících muslimů. Já říkám, že samozřejmě, že ta většina je mírumilovná a není nebezpečná. Ta menšina je radikální, ale vypočítejte si to, jestli to je teda, když budu teda hodně mírnější, tak 5 %, tak jsme u čísla 70 milionů lidí, kteří se hlásí k tomu a jsou odhodlaní zničit západní svět. Byl tady na mysli strach, v tuto chvíli je myslím, že strach jako racionální, ne iracionální.).

I když zastánci názoru, že Česká republika není v přímém ohrožení migrantskou vlnou, dostávají v pořadu dostatek prostoru a svá vystoupení mají věcně i argumentačně lépe podložena, projev jejich odpůrců je výraznější, emocionálnější a zřejmě i divácky účinnější. Celé vyznění této relace je tedy podobně rozpačité jako přístup oficiální vládní politiky, jejíž nejvýznamnější představitelé se na jedné straně proklamativně hlásí ke strategii Evropské unie, na druhé straně téma migrace zneužívají v lokálním politickém boji při získání obliby potenciálních voličů a migranty na našem území přimnout odmítají.

ZÁVĚREM

Komunikace má v tomto typu pořadu povahu kontroverze, to znamená, že se ani jedné straně nedaří přesvědčit komunikační partery o vlastním názoru, debata nekončí konstruktivním smírem, ale tak, že je vyčerpán přidělený časový limit. V recipientech širšího komunikačního okruhu je pouze posilován názor, že „zdravý selský rozum“ nemá v politice místo a zájmy politického establishmentu se od zájmů většinové společnosti diametrálně liší.

Veřejnoprávní médium využívá strukturu tohoto formátu k tomu, aby do mediálního prostoru mohlo vnést jak názory oficiální vládní politiky, tak sdílené názory „zdravého selského rozumu“, jež jsou s touto linií často v příkrém rozporu, a je zřejmé, že výběr pozvaných profesionálních politiků probíhá cíleně. Ukazuje se, že ani účast odborníků či vystoupení laiků a diváků nejsou náhodné; přístup „obyčejných“ lidí do mediálního prostředí je jistě možné hodnotit jako projev demokratizace, vždy se ale jedná o řízený proces, který probíhá „v režii“ konkrétní mediální organizace (bezvýznamné není ani to, zda politik pozvaného hosta skutečně poslouchá, nebo zda naopak není host spíše vystaven cílené snaze o manipulaci).

LITERATURA

BOURDIEU, Pierre

1991 *Language and Symbolic Power* (Cambridge: Polity Press)

1998 *Teorie jednání* (Praha: Karolinum)

ČMEJRKOVÁ, Světa

2011a „Indexovost promluv a identita mluvčích“; in ČMEJRKOVÁ, Světa – HOFFMANNOVÁ, Jana (eds.): *Mluvená čeština: Hledání funkčního rozpětí* (Praha: Academia), s. 103–127

2011b „Mluvená čeština v různých podobách mluveného dialogu“; in ČMEJRKOVÁ, Světa – HOFFMANNOVÁ, Jana (eds.): *Mluvená čeština: Hledání funkčního rozpětí* (Praha: Academia), s. 253–309

DIJK, Teun Adrianus, van

2001 „Multidisciplinary CDA: a plea for diversity“; in WODAKOVÁ, Ruth – MEYER, Michael (eds.): *Methods of Critical Discourse Analysis* (London: Sage), s. 95–120

2008 *Discourse and power* (New York: Palgrave Macmillan)

FAIRCLOUGH, Norman

1989 *Language and Power* (London: Longman)

1995 *Media Discourse* (London: Longman Inc.)

2005 „Political Discourse in the Media: An Analytical Framework“; in BELL, Allan – GARRETT, Peter (eds.): *Approaches to Media Discourse*. 6. vydání (Oxford: Blackwell Publishing), s. 142–162

HAVLÍK, Martin

2013 „Dvojí řád střídání replik mluvčích v politických debatách“; in ČMEJRKOVÁ, Světa – HOFFMANNOVÁ, Jana a kol.: *Styl mediálních dialogů* (Praha: Academia), s. 196–229

HIRSCHOVÁ, Milada – SVOBODOVÁ, Jindřiška

2014 *Komunikační strategie v jednom typu mediálního diskursu (televizní talk-show)* (Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého)

KRAUS, Jiří

2003 „Vyjadřování polemičnosti a významových opozic v politickém diskursu“; in ČMEJRKOVÁ, Světa – HOFFMANNOVÁ, Jana (eds.): *Jazyk, média, politika* (Praha: Academia), s. 13–39

SPENCER-OATEYOVÁ, Helen

2007 „Theories of Identity and the Analysis of Face“; *Journal of Pragmatics* 39, č. 4, s. 639–656

SVOBODOVÁ, Jindřiška

2016 *Manipulace a argumentace v politickém a mediálním diskursu* (Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého)